

УДК 351.746. 1

Валерій Олександрович СУБОТІН,
*директор Департаменту охорони державного кордону
Адміністрації Державної прикордонної служби України, м. Київ*

Олег Валерійович АНАНЬІН,
*кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу дослідження проблем інженерного та технічного
розвитку і логістики Науково-дослідного інституту
Державної прикордонної служби України, м. Київ*

РОБОТА З МІСЦЕВИМ НАСЕЛЕННЯМ У ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ НА ПІВДЕННОМУ СХОДІ УКРАЇНИ

Викладено доцільні напрями роботи із забезпечення довіри з боку місцевого населення до прикордонних підрозділів у місцях їх дислокації у зоні проведення антитерористичної операції. Теоретичні та практичні результати статті були отримані на основі соціологічних досліджень, проведених на території Луганської та Донецької областей протягом першого кварталу 2015 року.

Ключові слова: *антитерористична операція, прикордонні підрозділи, місцеве населення, громадська думка, соціологічні дослідження.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах проведення антитерористичної операції на південному сході України органи

та підрозділи охорони державного кордону повинні орієнтуватися не тільки на військові способи боротьби, але й на забезпечення підтримки з боку місцевого населення, створення сприятливого соціального клімату та умов для зміцнення довіри українських громадян до державної влади та силових структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення окреслених питань, свідчить, що обороноздатність України може надзвичайно ефективно підтримуватися завдяки активній позиції суспільства щодо готовності захищати свою державу. При цьому ефективність взаємодії державних, правоохоронних та військових установ із цивільним населенням на всіх рівнях має визначальне значення для успішності майбутніх силових, політичних, інформаційних заходів оборонного характеру [1–5].

У сучасній науці проблеми співпраці державних силових структур з населенням, методологічні аспекти вивчення громадської думки стали науковим інтересом багатьох українських вчених, серед яких: М. І. Безаєва, В. О. Болотова, Є. О. Гіда, В. О. Кучер, Ю. М. Мазаєв, В. В. Мальцев, М. М. Поліщук, І. П. Рущенко, В. О. Соболев, Ю. О. Свеженцева, Р. В. Шейк та інші.

Світовий досвід продемонстрував, що в умовах ведення спеціальних операцій з протидії незаконним збройним формуванням заходи із забезпечення підтримки з боку місцевого населення є вкрай важливою компонентою у бойовій діяльності військових та правоохоронних формувань [6; 7].

Метою статті є визначення напрямів роботи із забезпечення належного рівня довіри з боку місцевого населення до прикордонних підрозділів у місцях їх дислокації у зоні проведення антитерористичної операції.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ведення антитерористичної операції підтримка з боку місцевого населення є важливим чинником у забезпеченні бойової діяльності військ та правоохоронних формувань. У протилежному випадку – місцеве населення може нести певну загрозу для військових підрозділів та правоохоронних органів у зоні збройного конфлікту.

Загроза з боку місцевого населення полягає у високій вірогідності залучення незаконними збройними формуваннями місцевих мешканців до участі у процесі збору інформації щодо розташування та пересування військ, а також здійснення різних видів диверсій. У цьому сенсі на боці місцевих мешканців є рішуча перевага перед військовими підрозділами та правоохоронними формуваннями. Вони добре знайомі з місцевістю та можуть вільно пересуватися, не викликаючи підозри. Через це очільники незаконних збройних формувань можуть отримувати досить докладну інформацію про місця дислокації підрозділів, їх склад, озброєння та техніку, розташування блокпостів та способи несення служби на них, побудову системи оборони та охорони військових об'єктів. Усю цю інформацію бойовики можуть успішно використовувати при підготовці до провокаційних дій, терактів, нападів на військові та правоохоронні підрозділи тощо. Так, у ніч з 21 на 22 травня 2014 року бойовики здійснили напад на місце розташування підрозділів 51-ї окремої механізованої бригади ЗСУ, що знаходилися між селищами Ольгинка та Володимирівка, неподалік м. Волноваха Донецької області. У результаті загинуло 16 та отримали поранення 32 військовослужбовці, знищено бойову техніку та військове майно. Свідки вказували, що напередодні нападу біля розташування військового табору були помічені місцеві мешканці, що симпатизували незаконному державному утворенню “Донецька народна республіка”. Вони відкрито спілкувалися з військовослужбовцями, що відпочивали вздовж траси. Ці факти дозволяють стверджувати, що вдень напередодні нападу на табір 51-ї окремої механізованої бригади ЗСУ місцеві прихильники сепаратистів провели певні розвідувальні заходи. У період активної фази антитерористичної операції прикордонні наряди та військові патрулі поблизу державного кордону України неодноразово затримували українських громадян з числа місцевих мешканців. При обшуку у них виявляли засоби стільникового телефонного зв'язку, що містили у картах пам'яті фото/відеодані про розташування прикордонних підрозділів та блокпостів ЗСУ.

Під час збройних нападів на прикордонні підрозділи спостерігалися факти залучення незаконними збройними формуваннями місце-

вих мешканців до спроб психологічного тиску на персонал Держприкордонслужби (впс “Станічно-Луганське”, пункти пропуску “Должанський”, “Ізварине”, “Маринівка” тощо).

Тому у сучасних умовах, на звільнених від терористів територіях Луганської та Донецької областей, необхідно відновити довіру громадян до державної влади та правоохоронних органів України. Саме довіра пов’язує пересічних громадян з інституціями державної влади, підвищуючи як легітимність, так і ефективність цих інституцій.

Отже, в умовах виконання завдань з охорони смуги безпеки органи та підрозділи охорони державного кордону повинні орієнтуватися не тільки на військові способи боротьби, але й на створення сприятливого соціального клімату. Таким чином, напрямками роботи щодо забезпечення довіри з боку місцевого населення можна визначити:

організацію заходів з інформування населення про заплановані програми постконфліктного розвитку та проміжні результати їх здійснення на території, підконтрольній державній владі;

розширення співпраці з місцевими громадськими та волонтерськими організаціями;

суворе дотримання дисципліни та статутного порядку персоналом прикордонних підрозділів у місцях несення служби (персонал повинен створювати сприятливе враження на місцевих мешканців своєю дисципліною та вмінням забезпечити безпеку собі та на своїх об’єктах);

вивчення громадської думки щодо рівня довіри з боку місцевих мешканців до прикордонників у районах розташування прикордонних підрозділів.

Вивчення громадської думки щодо рівня довіри місцевих мешканців до прикордонників може стати ефективним способом оцінки результатів роботи з місцевим населенням та наявного соціального клімату у визначеній місцевості. У перспективі вивчення громадської думки може застосовуватися й у методиках оцінки ефективності оперативно-службової діяльності підрозділів охорони державного кордону. Здійснювати вивчення громадської думки можливо шляхом соціологічних досліджень за допомогою використання спеціально розроблених соціологічних анкет.

Необхідно зазначити, що на сучасному етапі проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей вже необхідне проведення заходів із відновлення довіри місцевих громадян України до правоохоронних органів та на територіях, підконтрольних державній владі.

Так, з метою вивчення впливу соціально-політичних чинників на умови виконання завдань прикордонними підрозділами у зоні проведення антитерористичної операції було використано раніше розроблену та апробовану Науково-дослідним інститутом Держприкордонслужби за сприянням управління прикордонної служби Адміністрації Держприкордонслужби методику оцінки громадської думки [8]. Соціологічні дослідження здійснювалися на ділянках відповідальності прикордонних підрозділів, що несуть службу у зоні безпеки. Як експерти до дослідження залучалися офіцери Східного регіонального управління та керівництво прикордонних підрозділів.

Вивчення рівня довіри до прикордонників проводилося із застосуванням спеціальних соціальних технологій – шляхом опитування, з подальшою обробкою результатів. Збір інформації з респондентів здійснювався методом анкетування, шляхом передавання інтерв'юерами респондентам спеціально розроблених анкет з метою їх заповнення зі збереженням повної анонімності. Як респонденти виступили місцеві громадяни, мешканці районів, де проводиться антитерористична операція. Необхідно зазначити, що основна кількість респондентів була з числа населення, що мешкає по обидва боки від лінії розмежування. Результати соціологічних досліджень у місцях дислокації прикордонних підрозділів у зоні проведення антитерористичної операції підтвердили працездатність раніше розроблених Науково-дослідним інститутом Держприкордонслужби спільно з управлінням прикордонної служби Адміністрації Держприкордонслужби методики оцінки громадської думки. Рівень довіри з боку місцевого населення до українських прикордонників у зоні проведення антитерористичної операції склав 40 %. Доцільно зазначити, що рівень довіри місцевого населення до прикордонників за підсумками проведених упродовж 2013–2014 років досліджень на ділянках Схід-

ного, Північного, Західного та Південного регіональних управлінь складав від 76 до 98 % [8].

У ході спілкування з місцевим населенням у зоні проведення антитерористичної операції встановлено, що не всі цивільні особи здатні відрізнити прикордонників від представників інших правоохоронних чи військових структур. У свою чергу, місцеве населення, яке орієнтується у відомчій належності підрозділів, довіряє прикордонникам більше, на відміну від інших окремих силових структур. Так, рівень довіри громадян до інших правоохоронних структур та місцевої влади склав: міліція – 22,4 %; СБУ – 29,4 %; прокуратура – 13,2 %; місцева влада – 34,9 % [9]. Ці дослідження проводилися Центром Разумкова у березні 2015 року.

Проте необхідність постійного знаходження персоналу прикордонних підрозділів у зоні проведення антитерористичної операції зі зброєю знижує результативність роботи з місцевим населенням. Тому з метою вивчення динаміки зміни громадської думки гостро постає потреба в пошуку шляхів залучення до анкетування фахівців державних структур з місцевої влади та волонтерів. Вивчення рівня довіри з боку місцевого населення за допомогою спеціальних анкет засвідчило про наявність як позитиву, так і деяких проблемних питань в організації оперативно-службової діяльності прикордонних підрозділів. Цей факт указує на доцільність використання таких форм соціальних досліджень, як анкетування осіб. У свою чергу результати вивчення громадської думки можуть використовуватися як критерій для оцінки соціально-політичної обстановки у районах дислокації прикордонних підрозділів.

Висновки. Отже, ураховуючи соціально-психологічні особливості значної частини місцевого населення, яке проживає на територіях, де проводиться антитерористична операція, а також важливість його підтримки прикордонників, можна зазначити, що соціологічні дослідження здатні допомогти виявленню ризиків у системі охорони державного кордону на окремих ділянках, а також можуть стати джерелом оперативної інформації, яку доцільно застосовувати під час планування оперативно-службової діяльності органів і підрозділів Держприкордонслужби.

Перспективними напрямками подальших розвідок повинні стати розробка рекомендацій, яких варто дотримуватися під час роботи з місцевим населенням у зоні проведення антитерористичної операції. Для збільшення ефективності соціологічних досліджень, у рамках роботи з місцевим населенням, необхідний пошук механізму залучення фахівців органів місцевої державної влади та волонтерів.

Список використаної літератури

1. Сьомін С. В. Сепаратизм як загроза національній безпеці України / С. В. Сьомін // Стратегічні пріоритети : науково-аналітичний щоквартальний збірник. – К., 2014. – № 3. – С. 143–149.
2. Конах В. К. Негативні інформаційно-психологічні впливи Російської Федерації проти України та можливі засоби протидії / В. К. Конах // Стратегічні пріоритети : науково-аналітичний щоквартальний збірник. – К., 2014. – № 3. – С. 23–30.
3. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.] ; за заг. ред. Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2014. – 132 с.
4. Україна та проект “руського мира” : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, В. М. Яблонський, В. В. Токман [та ін.] ; за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. – К. : НІСД, 2014. – 80 с. – (Гуманітарний розвиток).
5. Поліщук М. М. Психологічні операції у зонах збройного конфлікту. Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України : тези VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 21 листопада 2014 року). – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. – С. 241.
6. Franke V. The Peacebuilding Dilemma: Civil-military Cooperation in Stability Operations / V. Franke [Електронний ресурс] International Journal of Peace Studies. – 2006. – Vol. 11. – № 2. – P. 5–25. – Режим доступу : www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol11_2/11n2FRANKE.pdf
7. Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation (CIMIC). – 2013. February [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.cimic-coe.org/wpcontent/uploads/2014/06/AJP-3.4.9-EDA-V1-E1.pdf
8. Система оцінки ефективності оперативно-службової діяльності відділів прикордонної служби Державної прикордонної служби України (третій етап) 212-0016 А “Ефективність” / [О. В. Ананьїн, І. В. Кукін, В. М. Серватюк,

Д. В. Хруст] ; Науково-дослідний інститут Державної прикордонної служби України. – К. : НДІ ДПСУ, 2014. – 119 с.

9. Оцінка громадянами ситуації в Україні та стану проведення реформ, ставлення до політиків та соціальних інститутів, електоральні рейтинги: результати соціологічних досліджень. – К. : Центр Разумкова, 2015. – С. 8.

*Рецензент – кандидат військових наук,
старший науковий співробітник Хруст Д. В.*

Стаття надійшла до редакції 03.06.2015.

Суботин В. А., Ананьин О. В. Работа с местным населением в зоне проведения Антитеррористической операции на юго-востоке Украины

Изложены целесообразные направления работы по обеспечению доверия местного населения к пограничным подразделениям в местах их дислокации в зоне проведения антитеррористической операции. Теоретические и практические результаты статьи были получены на основе социологических исследований, проведённых на территориях Луганской и Донецкой областей на протяжении первого квартала 2015 года.

Ключевые слова: антитеррористическая операция, пограничные подразделения, местное население, общественное мнение, социологические исследования.

Subotin V., Ananin O. Work with a local population in the zone of realization of Anti-terror operation on the southeast of Ukraine

In the conditions of realization of Anti-terror operation on the southeast of Ukraine of border line subdivisions must be oriented not only on the soldiery methods of fight but also on providing of support from the side of local population, creation of favourable social climate and terms for the confidence-building of the Ukrainian citizens to state power and power structures.

The aim of the article is determination of work assignments from providing of the proper level of trust from the side of local population to border subdivisions in the places of their distribution in the zone of realization of Anti-terror operation.

In relation to providing of trust from the side of local population it is possible work assignments to define: organization of measures on informing of population of the pre-arranged programs of development and intermediate results of their realization on territory, state power; expansion of collaboration is with local volunteer organizations; observance of discipline and regulation order by the personnel of frontier subdivisions in the places of execution of service; study of public opinion in relation to the level of trust from the side of locals to the border guards in the districts of location of border subdivisions.

The study of public opinion in relation to the level of trust of locals to the border guards can become the effective method of estimation of job with a local population and present social climate performances in certain locality. To carry out the study of public opinion maybe by sociological researches by means of the use of the specially worked out sociological questionnaires. The results of sociological researches in the zone of realization of Anti-terror operation confirmed a capacity earlier the worked out methodology from the estimation of public opinion. The level of trust from the side of local population to the Ukrainian border guards laid down 40 %. Trust of citizens to other law-enforcement structures and laid down local-authority: militia – 22,4 %; SBU – 29,4 %; to local-authority – 34,9 %. It researches were conducted by Center of Razumkova in March, 2015. The study of level of trust from the side of local population by means of the special questionnaires witnessed about a presence, as to the positive so some problem questions in organization of service of frontier subdivisions. This fact specifies on expediency of the use of such forms of social researches as questionnaire of persons. Also the results of study of public opinion can be drawn on as a criterion for the estimation of socio-political situation in the districts of distribution of border subdivisions.

Taking into account the social-psychological features of considerable part of local population that lives on territories, where an anti-terror operation is conducted, it is possible to mark that sociological researches are able to help the exposure of risks in the system of guard of state boundary, and also can become an operative information that it is expedient to apply during planning of official activity of border subdivisions generator.

Keywords: *anti-terror operation, to the border subdivisions, local population, public opinion, sociological researches.*